

УДК 378.016

Оксана Андрейко

АРТИСТИЧНО-ТВОРЧЕ ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКИХ УМІНЬ МУЗИКАНТА У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі еволюції суспільство переживає перехід до суспільства знань. Формування виконавської культури музиканта у вищих навчальних мистецьких закладах у таких умовах повинно пов'язуватись із потребами нових комунікаційних технологій, наукових досягнень. Ринок праці вимагає гнучких спеціалістів. Зміна соціально-економічних умов ставить перед вищою школою нові завдання: формування у молоді навичок соціалізації, адаптації до динамічного розвитку навчального середовища. У зв'язку з цим у мистецьких ВНЗ необхідно поглиблювати вимоги фахової освіти на індивідуально-рефлексивному, виконавсько-аксіологічному і творчо-регулятивному рівнях розвитку особистості. Освіта має стати механізмом психологічної, соціальної та фахової адаптації особистості, синтез яких у процесі навчання у вищих мистецьких навчальних закладах повинен спонукати до постійного самовдосконалення, самотворення.

У контексті даних вимог основним завданням мистецької, зокрема музичної, освіти в умовах мистецько-персоналізованого підходу стає *вбудова індивідуального інструментарію фахової стратегії формування майбутнього виконавця-творця* (В. Григор'єв, О. Олексюк, Г. Падалка).

Розвиток системи якості у ВНЗ, інтеграція України у світове освітнє суспільство вимагають, враховуючи специфіку навчання мистецьких ВНЗ, зорієнтовувати музичні академії, інститути культури не лише на формування виконавського мистецтва, але й на розширення та поглиблення науково-дослідного статусу даних закладів, що зумовлює їх розбудову як культурно-навчальних і наукових центрів фундаментальних досліджень із даної галузі (М. Берлянчик, М. Ситнікова, М. Фіцула).

З іншого боку, компетентнісна спрямованість повинна пов'язуватися не лише з оволодінням професії, але й із розвитком особистості, якій у контек-

сті музично-виконавського процесу повинні бути притаманні такі риси, як лідерство, керування знаннями, креативність, інноваційність, архітектурний стиль мислення, персональна ефективність, сугестивна здатність [1; 2].

Проекція даних положень у процес навчання вищих навчальних мистецьких закладів дозволяє визначити їх дієвість, ефективність характеру протікання на сучасному етапі опанування студентами основами фахової культури. У зв'язку з цим мета статті полягає у висвітленні становлення виконавського артистизму музиканта на ґрунті застосування інноваційної методики музичної освіти.

Творча артистичність скрипаля формується на основі розробки комунікативно-артистичного методичного комплексу, що спрямовується на розвиток у студентів здатності до успішного спілкування зі слухацькою аудиторією у процесі виступу [3], забезпечення виконавсько-творчої самореалізації вартісно нових виконавських установок, їх постійного самовдосконалення, і ґрунтується на сугестивно-медитативному блоці методів.

При виконанні музичного твору на сцені та сильному хвилюванні емоційний тонус виконавця підвищується, у результаті чого виникає сильна м'язова напруга в музиканта. У такому стані виконавець втрачає контроль залежно від якості персоналізованих диспозицій скрипаля або над моторикою (не може якісно заграти жодного штриха, смичок тремтить – це стосується правої руки, а в лівій все це відображається на інтонації) або над художньо-емоційним втіленням музичного образу (відсутність динамічного розвитку образу, невиразне виконання задуманої концепції розвитку образу). Певна категорія виконавців за рахунок неприродних, надмірно активізованих рухів не лише рук, а й усього тіла намагається оживити власне виконання і його сприйняття слухачем. Це доволі згубна звичка. Неприродні, надмірно активізовані рухи музиканта-виконавця призводять до підвищення емоційного тону організму, до напруження м'язів усього тіла. Такі виконавські псевдорухи, які не відповідають доцільному емоційному плану втілення музичного образу твору, суперечать правильній уяві його виконання і тим самим заважають донесенню музичного образу до слухача.

Аналогічним чином на рівні психічного тону нервової системи музиканта під час роботи над музичним твором і у процесі його виконання впливає ритм дихання. Емоційне збудження спричиняє збудження дихання. У цьому не важко переконатися, загравши будь-яку п'єсу слідкуючи за диханням. У кульмінаційних місцях дихання частішає (підвищується м'язовий тонус). У спокійніших місцях твору дихання заспокоюється. Напрацювання уміння контролю дихання виконавця у процесі роботи, а

особливо перед екстремальними ситуаціями (репетиційними, концертними), та загалом для реконструкції робочого стану артиста після концерту по-перше, дає йому можливість, швидко адаптуватися на сцені (заспокоїтися, зібратися з думками), по-друге, контроль за диханням безпосередньо при виконання твору дозволяє регулювати стан емоційного і м'язового тону організму музиканта. Для цього необхідно оволодіти станом постійного контролю за диханням у всіх виконавських ситуаціях, починаючи від простих ситуацій напрацювання та корекції технічних прийомів скрипаля і закінчуючи артистичним виконанням на публіці.

Таким чином, можна визначити вагомими регулятивними фізіологічними чинниками у музично-виконавській діяльності – це стан м'язової системи виконавця як основа доцільної реалізації раціональної та художньої техніки скрипаля і характер дихання виконавця.

Психологічними чинниками регуляції виконавської діяльності музиканта є використання активної ролі уяви чуттєвих образів (зорових, слухових, тактильних тощо) та програмуючої ролі слова в реальній та уявній ситуації гри.

Блок сугестивно-медитативних методів передбачає формування у студентів здатності до самонавіювання творчих виконавських установок у процесі підготовки концертної програми та їх донесення до слухачів під час виступу на основі застосування прийомів аутосугестії та художньо-творчої медитації.

Сугестивно-медитативна методика охоплює методи відпрацювання художніх і технічних прийомів скрипаля в уявній і реальній ситуації гри. Необхідність введення в навчальний процес методу ідеомоторного відпрацювання проблемних музично-виконавських ситуацій сприяє активному розвитку процесу самоусвідомленого формування професіоналізму скрипаля, оскільки саме в ситуації ідеомоторного відпрацювання прийомів гри налаштовується взаємозв'язок центральної нервової системи з периферією музиканта, що дозволяє контролювати, вчасно програмувати та перепрограмувати проблемні елементи виконавської діяльності скрипаля.

Метод аутосугестії або самонавіювання музично-виконавських образів (художніх і технічних) є процесом навіювання, спрямованого скрипалем на самого себе, адресованого собі з метою виклику в себе того чи іншого відчуття, сприйняття, переживання змісту музичної інформації. Через аутосугестію виконавець навіює нові напрями розвитку персоналізації музичного твору, тобто може впливати на зміну притаманного йому типу персоналізації. Наприклад, якщо виконавцю притаманний віртуозно-раціональний тип персоналізації творчого виконавського процесу, а стиль твору та його драматургія (ідейно-сміслова спрямованість) вимагає поглиблення інтелек-

туально-емоційних процесів, створюється установка на поглиблений розвиток асоціативно-образної уяви виконавця та її переживання.

Довільне самонавіювання досягається за допомогою вербальних самоінструкцій або уявного відтворення необхідних ситуацій гри чи етапів роботи над музичними творами, однозначно пов'язаних із необхідною зміною музично-виконавської уяви художніх образів і технічних прийомів.

Метод аутосугестії спрямовується на формування сенсорної уяви скрипаля, до якої відносимо: слухову, зорову та дотикову (тактильну) уяву, а також специфічно важливе для музиканта-виконавця формування рухової (технічно-образної) уяви.

Метод самовізуалізації (самоуявлення) художніх образів і технічних прийомів забезпечує оперування чуттєвими образами, внутрішньою уявою реальної ситуації гри. Така діяльність пов'язана з програмуючою динамікою внутрішніх образів. Спочатку уява музиканта концентрується на дієвих емоціогенних образах, що мають для музиканта безпосередній сугестивний вплив, є його персонально диспозиційними емоціогенними образами, пов'язаними з глибинним переживанням спочатку життєвих ситуацій, а потім здійснюється їх віднайдення в музичних творах (за допомогою прослуховування різноманітної за характером і стильовою спрямованістю музичних творів). Уміння переживати такі образи в подальшому спрямовується на доцільно визначені образи музично-виконавської діяльності. Внутрішня уява чуттєвих образів і вміння подумки осмислювати їх володіють глибокою сугестивністю і сприяють поглибленню переживань їх образного змісту.

Однак у специфічних умовах формування виконавської культури скрипаля, зокрема у формуванні комунікативного (діалогічно-змістового) артистизму, вагомим значення набувають процеси медитації, спрямованої глибокої концентрації над втіленням проект-концепції, входженням, персоналізації музичного твору з подальшим виходом із цих станів, переходом від концертного стану артиста до адаптації до реальних обставин. Саме у стані медитативного занурення у відтворенні персоналізованої проект-концепції підвищується сугестивна здатність відтворення музичних образів і тим самим – вплив на слухача.

Важливим для скрипаля є досягнення доцільного уявлення ним технічних прийомів гри, що в подальшому забезпечує їх усвідомлений характер розвитку й уможливорює процес їх корекції як раціонального та художньо доцільного прийому. На основі даного методу виконавець оснащується можливістю свідомого напрацювання технічної доцільності прийому та його подальшої трансформації через

емоційно-образний зв'язок із музичним твором на художньо доцільний прийом. Саме глибина та своєрідність напрацювання образної асоціативності технічних прийомів скрипаля поглиблює творчий процес персоналізації музичного твору і тим самим відрізняє його виконання від інших. Відомо, що кожний видатний скрипаль володів власним стилем звуковидобування, артикуляції штрихів, вібрацією тощо, що відрізняли його виконавський стиль від інших виконавців.

Таким чином, аутосугестивна образна візуалізація технічних прийомів – творчо-змістовне навантаження кожного технічного прийому спочатку абстрактно, а потім у контексті музичного твору є постійним удосконалювальним методом напрацювання, індивідуалізації, поглиблення технічно-виразової майстерності скрипаля, що успішно сприяє розвитку його виконавського почерку, стилю, манері виконання, його творчого самовираження.

Отже, аутосугестивна образна самовізуалізація художніх образів і технічних прийомів здійснюється спочатку в абстрактній ситуації, а далі в контексті конкретного музичного твору. Для досягнення розвитку сугестивних художніх образів обираються уривки різностильових музичних творів, у яких виконавець визначає свій комплекс візуальних образів і добирає технічні прийоми їх виконання. Далі він знайомиться з виконанням даних творів еталонними для нього виконавцями і визначає доцільність власних асоціацій образних і технічних у порівнянні, здійснює аксіологічний виконавський порівняльний аналіз, після чого через медитативні методи здійснює корекцію власних уявлень або ж залишається на власних позиціях розгортання творчого виконавського процесу.

Аутосугестія артистично-творчих установок сприяє навіюванню нових напрямів розвитку персоналізації музичного твору, тобто може впливати на зміну притаманного йому типу персоналізації. Даний метод використовується для реалізації доцільної поведінки виконавця у передконцертному, концертному та постконцертно-реабілітаційному періодах. Даний метод застосовується з метою підвищення успішності публічних виступів виконавця, зняття емоційної та фізичної напруги і містить проекти самонавіювання, пов'язані зі специфікою кожного з артистичних періодів виконання для усунення негативних сторін і стабілізації позитивних особливостей виконавця у перебігу кожного з періодів. Метою даного методу є реалізація індивідуально значущого варіанту поведінки виконавця, який він проектує і самонавіює сам за відповідно опрацьованою схемою перед репетицією, а потім і безпосередньо перед концертом для швидкої адаптації до умов концертного виступу і досягнення мобільного входження у процес представлення проект-концепції інтерпретації музичного твору перед слу-

хачем. Таким чином, даний метод забезпечує прогнозованість концертного виступу, його стабільність і створює умови для вільного творчого представлення варіанту виконання, спрямованого на спілкування з аудиторією.

Метод вербалізованого самонавіювання пов'язаний із регулюючою та програмуючою роллю слова в уявній та реальній ситуації гри при відпрацюванні доцільних художніх і технічних виконавських стереотипів скрипаля, а також пошуку та напрацюванні нових художньо-змістовних образів, індивідуально-художніх і художньо-стильових технічних прийомів.

Художньо-творча медитація є процесом, у якому виконавець досягає високого ступеня концентрації уваги на об'єкті відпрацювання. Такий стан підвищеної концентрації думок знайомий кожному виконавцеві та виникає, як правило, безпосередньо і залишає відчуття внутрішньої емоційно-змістової наповненості, музично-виконавського натхнення.

Метод медитації спрямовується на досягнення, осмислення й оперування образно-слуховими і сенсорно-руховими уявленнями скрипаля з метою досягнення їх художньо-технічної гармонізації для поглиблення переживання змісту музичного твору, що сприяє поглибленій сугестивній дії на слухача. Шляхом медитації здійснюється осмислення виконавцем проблемних процесів музично-виконавської діяльності (осягнення змісту, ідеї музичного твору, опанування художньо-доцільними прийомами гри на скрипці тощо) й усунення з нього всіх зовнішніх (умови, способи, форми занять) і внутрішніх чинників (фізичне й емоційне напруження), що розсіюють увагу музиканта.

Художньо-творча медитація забезпечує успішний перебіг процесу музично-виконавської інтеріоризації – перетворення, вплив інтерпсихологічних (міжособистісних – композитор, виконавець) зв'язків і смислів на інтрапсихологічні (внутрішньоособистісні змісти, зв'язки). Сутністю методу художньо-творчої медитації є керування операціями художньо-образного мислення, розпізнавання, порівняння, аналіз, синтез, диференціація й узагальнення музично-слухових уявлень (відображень). Така діяльність мислення сприяє досягненню стійкості та керованості сенсорно-моторною та художньо-образною уявою виконавця. Результатом уведення медитативного методу у виконавський процес є досягнення усвідомлення змісту власних музично-слухових уявлень, логічних закономірностей музичної мови, ідейно-емоційного змісту музичних творів і на цьому рівні добір або ж формування художньо-доцільних сенсорно-рухових уявлень, що сприяють осмисленому пошуку засобів технічних прийомів для творчо осмисленої реалізації музичного твору.

Таким чином, на ґрунті диференціації чинників виконавського артистизму забезпечується регуляція виконавської комунікативної змістовності у навча-

льному процесі, що дозволяє виконавцю досягти емоційно-технічної стабільності на сцені та виявити вплив на слухача через збереження в умовах сцени напрацьованої програми уявлення виконавського діалогу з аудиторією.

Посилання:

1. *Андрейко О. І.* Виконавська культура скрипаля: теорія та методика формування : [монографія] / *О. І. Андрейко*. — Львів : Галицька видавнича спілка, 2013. — 298 с.
2. *Зязюн І. А.* Естетичні засади розвитку особистості / *І. А. Зязюн* // Мистецтво розвитку особистості : [монографія] / за ред. *Н. Г. Ничкало*. — Чернівці : Зелена Буковина, 2006. — 224 с.
3. *Рудницька О. П.* Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. для ВНЗ / *О. П. Рудницька*. — К. : Інтерпроф, 2002. — 270 с.

References (transliterated and translated):

1. *Andreiko O. I.* Vykonavska kultura skrypalia: teoriia ta metodyka formuvannia : monohrafiia (Performance culture of violinist : theory and forming method : monograph). Lviv, 2013. 298 p.
2. *Ziaziun I. A.* Estetychni zasady rozvytku osobystosti (Aesthetical principles of personality's development). // Art of personality's development : [monograph] / Ed. by *N. H. Nychkalo*. Chernivtsi, 2006. 224 p.
3. *Rudnytska O. P.* Pedahohika : zahalna ta mystetska : navch. posib. dlia VNZ. (Pedagogy : general and artistic : tutorial for higher schools). Kyiv, 2002. 270 p.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2014

О. Андрейко

Артистически-творческое формирование исполнительских умений музыканта в контексте инноваций профессионального образования

В статье рассматривается формирование творческой артистичности музыканта на основе разработки коммуникативно-артистического методического комплекса, с помощью которого у студентов осуществляется развитие способности к свободному и успешному общению со слушательской аудиторией в процессе выступления, обеспечивается исполнительско-творческая самореализация ценностно-новых исполнительских установок, их постоянного самоусовершенствования. Основой данного методического комплекса является суггестивно-медитативная методика. Данная методика объединяет отработку художественных и технических приёмов музыканта в воображаемой и реальной ситуациях игры. Введение в учебный процесс метода идеомоторного отработки проблемных музыкально-исполнительских ситуаций способствует развитию процесса самоосознанного формирования профессионализма музыканта. Самовизуализация художественных образов и технических приёмов обеспечивает оперирование чувственными образами, внутренним представлением реальной ситуации игры. Такая деятельность связана с программирующей динамикой ассоциативных образов в процессе работы над музыкальным произведением. Ауто-суггестивная образная самовизуализация технических приёмов, их творчески-смысловое понимание в контексте музыкального произведения является постоянным фактором усовершенствования, персонализации, углубления выразительного мастерства музыканта, успешно способствует развитию его исполнительского стиля, творческому самовыражению.

Ключевые слова: коммуникативно-артистический методический комплекс, ауто-суггестивная самовизуализация, персонализация самовыражения.

O. Andrejko

**Artistic and Creative Formation of Musician's Performing Skills
in Context of Innovations in Professional Education**

The article deals with the formation of musician's creative artistry on the basis of the development of communicative and artistic methodical complex, which is aimed at developing the students' ability to communicate successfully with the listening audience during the performance; providing of performing and creative self-realization of valuable new performing installations, and their permanent self-improvement. Suggestive and meditative block of methods is the basis of the above-mentioned complex. The suggestive and meditation method comprises methods of elaborating of a musician's artistic and technical techniques in imaginary and real situations of the performance. The necessity to introduce the method of idemotor elaboration of problematic musical and performing situations into the learning process furthers the active development of self-realized process of forming of musician's professionalism. Self-visualization (self-imagination) of artistic images and technical methods provides the operating of sensual images, inner imagination of real performing situation. Such activity is connected with programming dynamic of inner images while working on a musical composition. Auto-suggestive imaginative self-visualization of technical methods, their creative and meaningful understanding in the context of musical composition becomes a permanent improving method of elaborating, individualization, deepening of violinist's technical and explicit mastery, which successfully favors the development of his or her performing style, manner of performing and creative self-expression.

Key words: communicative and artistic methodical complex, auto-suggestive imaginative self-visualization, personal self-expression.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор Г. П. Васянович